

MARIE FLORENCE VAN ES

WIJNGIDS ITALIË

ONTDEKKINGSTOCHT
LANGS ALLE
WIJNSTREKEN

Over dit boek

Vanaf de dag dat ik als zeventienjarige gymnasiast tijdens de traditionele 'Romereis' kennismakte met Italië, loopt dit land als een rode draad door mijn leven. Eigenlijk al eerder want het begon met een deel van mijn voornaam. Florence dank ik aan de reis die mijn moeder als jonge vrouw naar Italië maakte. Na een studie Italiaans en een zes jaar durende plaatsing als diplomaat in Rome durf ik te zeggen dat ik het land redelijk goed ken. Redelijk goed, want Italië is zo'n rijk geschakeerd land dat het me blijft verrassen.

Wijn is een late roeping. Ik dronk graag wijn en in het bijzonder Italiaanse, maar ik wist er weinig vanaf. In mijn studententijd in de jaren zeventig kostte Italiaanse wijn een habbekrats en dat was een prettige bijkomstigheid voor ons 'arme' studenten. Voor minder dan drie gulden kon je een liter wijn laten tappen bij de 'Vinotheek' aan de Hoge Woerd in Leiden. Vooral de lichte Valpolicella en de lekker zoete Marsala vonden gretig aftrek.

Het imago van Italiaanse wijn als goedkoop en eenvoudig is zoetjesaan verdwenen. De 'wijnrenaissance' zorgde vanaf de jaren negentig voor een indrukwekkende kwaliteitsverbetering. Het is ondenkbaar dat je nu nog wijnen met een DOC-kwaliteitskeurmerk zoals Valpolicella of Marsala los kunt kopen.

Toen ik een paar wijncursussen volgde, merkte ik hoe schandalig weinig aandacht werd besteed aan andere wijn dan die uit Frankrijk. Gelukkig haalde ik bij de opleiding van de Italiaanse Sommelier Associatie (AIS) de schade in. Daar maakte ik kennis met een schat aan druivenrassen waarvan ik, en u waarschijnlijk ook, niet eerder had gehoord. Het zijn druiven die alleen in Italië voorkomen, een bijzonder erfgoed dat bijna verloren was gegaan. Heel wat rassen waren na de Tweede Wereldoorlog in de vergetelheid geraakt, sommige stonden zelfs op het punt van uitsterven. Gelukkig werden ze zo'n vijftwintig jaar geleden herontdekt en daardoor gered.

Italiaanse wijn dankt zijn unieke karakter voor een groot deel aan die honderden autochtone druivenrassen. Als een van de oudste en grootste wijnlanden ter wereld heeft Italië een duizelingwekkend gevarieerd wijnaanbod. Over het hele land verspreid liggen meer dan vijfhonderd wijnstreken waar wijnen met een DOCG, DOC of IGT kwaliteitsaanduiding vandaan komen. De grote

variatie in druivenrassen en wijnstijlen maakt Italië tot een fascinerend en tegelijkertijd lastig te begrijpen wijnland. De onoverzichtelijk kwaliteitsindeling maakt het er niet gemakkelijker op. Ook is het een land van uitersten, met wijnen van topkwaliteit en massaproductie.

Om wijnliefhebbers en Italiëreizigers door het doolhof van Italiaanse wijn te gidsen, schreef ik in 2014 het boek *Langs de wijngaarden van Italië*. Deze vierde, bijgewerkte en herziene, uitgave heeft de meer toepasselijke titel *Wijn-gids Italië* gekregen.

Het boek begint met een introductie over het maken van wijn, een korte geschiedenis van de Italiaanse wijn en een uitleg over de kwaliteitsindeling in DOC, DOCG en IGT. Daarna voert de ontdekkingsstocht ons langs de wijnstreken van alle twintig regio's in Italië, van Valle d'Aosta tot Sardegna. Bij elke regio komen de wijnen met hun vaak eeuwenoude geschiedenis uitgebreid aan bod. U zult merken dat ik niet veel op heb met de modieuze dertien-in-een-dozijnwijnen van 'internationale' druivenrassen, maar des te meer met wijnen die zijn gemaakt van autochtone, vaak onbekende druivenrassen.

In de spelling van de namen van de regio's en plaatsen wijk ik af van de door de Taalunie aanbevolen schrijfwijze. Ik ben namelijk een voorstander van het gebruik van de naam in de landstaal. Bovendien raakt de naam Puglia in plaats van Apulië steeds meer ingeburgerd, net als Lazio in plaats van Latium. Piëmont voor Piemonte kom je al bijna helemaal niet meer tegen. Daarom schrijf ik Toscana in plaats van Toscane en Sardegna in plaats van Sardinië. Helemaal consequent ben ik niet, want ingeburgerde namen als Rome, Florence, Povlakte of Vesuvius heb ik zo gelaten.

Leiden, augustus 2018

De in Italië meest gebruikte houten vaten zijn het traditionele grote vat, botte, met een capaciteit van meer dan duizend liter, tonneau van vijfhonderd liter en barrique van tweehonderdvijfentwintig liter. De tijd die de wijn in het vat doorbrengt, varieert van zes maanden tot wel drie jaar.

Na de houtrijping wordt de wijn gebotteld. De wijn ontwikkelt zich in de fles verder en hij kan een aantal jaren worden bewaard, soms wel meer dan tien jaar. De tannine die jonge wijnen soms stroef doet smaken, wordt na verloop van tijd zachter.

WITTE WIJN (BIANCO)

Voor het maken van witte wijn is het niet nodig de druiven te ontstelen. De trossen worden gekneusd en zacht geperst. Het sap wordt direct gescheiden van de schillen en de pitten. Daardoor bevat witte wijn nooit tannine. De most wordt gefilterd en zo nodig gecorrigeerd waarna het vergistingsproces begint. De jonge wijn wordt geklaard en rijpt nog een paar maanden in roestvrijsta-

len tanks. Gewoonlijk vindt er geen malolactische vergisting plaats want witte wijn moet lekker fris smaken. Na de botteling is de wijn klaar voor verkoop. Witte wijn drink je meestal jong.

Sommige druiven lenen zich goed voor houtrijping. De wijn krijgt dan net als rode meer structuur en smaak en kan langer worden bewaard.

ROSÉ (ROSATO)

Rosé wordt gemaakt van blauwe druiven, soms gemengd met witte. De druivenschillen weken kort mee, meestal maar een paar uur, zodat de most een blozende kleur krijgt. Verder maakt men rosé op dezelfde manier als witte wijn. Een andere techniek is om tijdens het maken van rode wijn een gedeelte van de licht gekleurde most te laten afvloeien. De rode wijn krijgt dan meer kleur en concentratie. Het afgetapte sap is de basis voor rosé. Bij deze methode is rosé dus eigenlijk een bijproduct van rode wijn.

Rode en witte wijn mengen? Neen, dat mag niet, behalve bij Champagne.

GRAPPA

Wat gebeurt er met de alcoholrijke pulp van geperste schillen en pitten? Die gaat naar een distilleerderij die er grappa van maakt. Soms wordt de naam van het druivenras op het etiket vermeld. Bekende wijnen zoals Sassicaia, Franciacorta en Brunello di Montalcino hebben hun eigen grappa.

DEEL II

De wijnbouw per regio

Italië is bestuurlijk ingedeeld in twintig regio's. Elke regio is onderverdeeld in provincies. Door de woelige geschiedenis van Italië en de soms geïsoleerde ligging verschillen de regio's en soms zelfs de provincies vaak onderling sterk van elkaar. Ze hebben hun eigen cultuur, taal, keuken en ook eigen wijnen. Daarom behandel ik in de volgende hoofdstukken de wijnbouw van elke regio apart. De belangrijkste DOC- en DOCG-wijnen beschrijf ik per provincie of per wijnstreek die soms meerdere provincies beslaat.

De ontdekkingsstocht langs de wijnstreken begint in het uiterste noordwesten, bij de regio Valle d'Aosta om vervolgens verder naar het oosten en vervolgens naar het zuiden af te zakken. De regio's staan dus niet in alfabetische volgorde. Ik heb gekozen voor een geografische benadering omdat de regio's elkaar dikwijls op het gebied van druivenrassen en wijnstijlen hebben beïnvloed.

Op de kaarten staan de provinciehoofdsteden, evenals de gemeentes waarnaar de wijnen zijn genoemd. Wijnen die niet zijn te herleiden naar een plaatsnaam (zoals bijvoorbeeld Alta Langa DOCG in Piemonte) zijn met rode letters geschreven. De kaarten geven de ligging van de wijngebieden bij benadering aan. Wie daar meer over wil weten, kan zijn hart ophalen bij de Italiaanse website lavinium.it.

Elk hoofdstuk eindigt met een overzicht van aanbevolen wijnhuizen die bekend zijn om hun constante kwaliteit. Ik heb ze geselecteerd op basis van diverse Italiaanse wijngidsen en eigen oordeel. Soms zijn het kleintjes maar er zitten ook grote bedrijven of coöperaties tussen. Het is een kort overzicht en natuurlijk zijn er nog veel meer goede producenten te vinden. Italië heeft legio ambachtelijk werkende wijnmakers die er vaak originele of heerlijk eigenzinnige opvattingen op na houden. Het is een van de charmes van de Italiaanse wijn om zelf op ontdekkingsstocht te gaan. De meeste bedrijven ontvangen je met open armen en laten trots hun wijnen proeven.

DE WIJNSTREEK MONFERRATO

4 DOCG's

Barbera del Monferrato Superiore, Gavi of Cortese di Gavi, Dolcetto di Ovada Superiore of Ovada en Ruché di Castagnole Monferrato.

10 DOC's

Barbera del Monferrato, Colli Tortonesi, Cortese dell'Alto Monferrato, Dolcetto d'Acqui, Dolcetto di Ovada, Gabilano, Grignolino del Monferrato Casalese, Monferrato, Rubino di Cantavenna en Strevi.

De wijnstreek Monferrato grenst aan Le Langhe, in de provincies Asti en Alessandria. Het dankt zijn naam aan een voormalig hertogdom.

- Barbera del Monferrato Superiore DOCG
- Barbera del Monferrato DOC

De barberadruif heeft vermoedelijk zijn oorsprong in dit gebied. De beste kwaliteit druiven zijn voorbestemd voor de DOCG Barbera Superiore.

PIEMONTE

● **Gavi of Cortese di Gavi DOCG**

Deze frisse en geurige witte wijn van de cortesedruif was in Piemonte een van de eerste witte wijnen met het DOCG-predicaat. De druif levert de beste wijnen in het gebied rond het plaatsje Gavi. Het is een veelzijdig druivenras waarvan ook spumante wordt gemaakt.

● **Cortese dell'Alto Monferrato DOC**

Deze witte wijn van cortesedruiven is minder bekend dan Gavi.

● **Dolcetto di Ovada Superiore DOCG of Ovada DOCG**

● **Dolcetto di Ovada DOC**

● **Dolcetto d'Acqui DOC**

De Superioreversie van deze in Piemonte zo populaire dolcettodruif is net iets beter dan de 'gewone' Dolcetto uit Ovada en Acqui.

● **Ruché di Castagnole Monferrato DOCG**

De ruchédruif groeit uitsluitend bij het plaatsje Castagnole Monferrato. Het is een van de weinige aromatische blauwe druiven. Eeuwenlang kweekten de lokale boeren de druif in hun moestuin en maakten er een zoete rode wijn van. Na de druifluiscramp was de druif op een paar planten na verdwenen. Gelukkig ontfermde de pastoor van Castagnole zich over dit druivenras. Hij maakte een rode geurige wijn vol sappig fruit die hij Vigna del Parroco -Wijngaard van de

- **Trentino DOC met vier subgebieden: Sorni, Isera of d'Isera, Ziresi of dei Ziresi, Castel Beseno of Beseno**

Dit wijngebied omvat de hele provincie Trento. De meng- en soortwijnen worden gemaakt van uiteenlopende druivenrassen. Naast de gebruikelijke droge wijnen vind je er ook zoete, gemaakt van laat geoogste druiven.

- **Trentino Superiore DOC met subgebied Manzermino Isera.**

Voor de Superiore versie worden de beste druiven gebruikt die de meeste zon krijgen.

- **Trento DOC**

Trento DOC is een bekende spumante metodo classico. Hij is gemaakt van chardonnay, pinot bianco, pinot nero en pinot meunier. Dat zijn bijna dezelfde druivenrassen als die waarvan Franciacorta of Champagne wordt gemaakt.

- **Valdadige of Etschtaler DOC, samen met de regio Veneto.**

- **Valdadige Terradeiforti DOC, samen met de regio Veneto.**

Twee wijngebieden die Trentino en Alto Adige met de buurregio Veneto delen. Men produceert er veel meng- en soortwijnen. De meest karakteristieke zijn de rode Casetta en Enantio. Deze zijn gemaakt van gelijknamige druivenrassen die bijna waren uitgestorven. Waarschijnlijk horen ze tot de grote familie van lambruscodruiven.

AANBEVOLEN WIJNHUIZEN IN TRENTINO ALTO ADIGE

B: gecertificeerd biologisch

BD: gecertificeerd biodynamisch

Trentino: Cavit, Fratelli Dorigati, Ferrari, Foradori en Tenuta San Leonardo.

Alto Adige: Abazia di Novacella, Alois Lageder (BD), Cantina Bolzano, Cantina Convento Muri – Gries, Cantina Di Caldaro, Cantina Produttori Colterenzio, Cantina Produttori San Michele Appiano, Cantina Terlano, Cantina Tramin (B), Franz Haas, Falenstein Franz Pratzner, Hoandlhof Manfred Nössing, Peter Sölva & Söhne, St Michael-Eppan, Tenuta J. Hofstätter, Kuenhof - Peter Pliger, Tenuta Unterorti Castel Juval en Elena Walch.

Veneto

Veneto ligt in het noordoosten van Italië. Het is een grote en welvarende regio met veel industrie. Ook de wijn speelt een aanzienlijke economische rol want de regio is de grootste wijnproducent van Italië. In Verona vindt jaarlijks de toonaangevende wijnbeurs Vinitaly plaats.

In het plaatsje Congeliano is sinds 1876 een wetenschappelijk wijnbouwinstituut gevestigd. Hier worden wijnbouwtechnische ingenieurs ofwel oenologen opgeleid.

